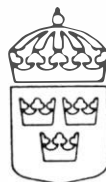

Motion till riksdagen

1988/89:N277

av Gudrun Norberg m. fl (fp)
Åtgärder för att stödja hantverket

Mot.
1988/89
N277-285

Människans förmåga att använda händerna har sedan ursprunget varit förutsättningen för vår existens. Hantverket, som i gången tid praktiserades fram, lever alltjämt kvar i förfinad form och utfört med förbättrade redskap. Hela vårt samhälle har sitt ursprung i hantverket, även sådant arbete som i dag utförs med automatik och robotar.

Vi har genom åren i allt högre grad lärt oss tillverka maskiner som kan utföra tidigare hantverksarbete. Maskiner som kan tillverka i rasande fart, ge exakthet och producera varor i stor mängd av moderna råvaror som ger prisbilliga produkter. Människan har blivit teknikberoende.

Ett levande hantverk skall dock inte ställas i motsatsställning till expansiv och framtidsinriktad industriell produktion. Men hantverket måste också få existera – inte endast av tradition och kulturvärde – utan också för att det är en förutsättning för såväl civilisation som industri och teknik. Det finns ett ömsesidigt beroende, som gör att både dagens och framtidens samhälle behöver såväl hantverk som industri.

Beredskap

Det har i många olika sammanhang uttalats oro över att en alltmer förfinad och utbredd teknik skapar ett mycket sårbart samhälle. Så gott som varje vinter råkar någon del av landet ut för strömavbrott som varar från några timmar till några dagar i längd. Konsekvenserna av dessa strömavbrott leder ofta till stora besvär för enskilda människor, industrier, sjukhus, institutioner, myndigheter och kommunikationer. Ja, konsekvenserna är ofta av den storleksordningen att de framstår som största nyhetsvärde i massmedia. Ändå – om man ser sig om i en orolig världssituation – är några timmars eller dagars energistörningar förhållandevis små bekymmer.

Exemplet visar dock hur hjälplöst samhället är när tekniken går i baklås. ●och varje gång detta händer blir det en liten påminnelse om den tid, då hantverket var en förutsättning för att tillvaron skulle fungera. Det behövs inte stort avbrott för att inse hur illa förberedd befolkningen i ett industriland är för att möta en sådan situation.

I händelse av kris och avspärning skulle vi få svårt att hinna anpassa oss till hantverksnivån, även om kunnandet fanns kvar. Men kunnandet måste alltid omsättas i praktisk verksamhet för att bestå. Det går inte att förvara och magasinera hantverksyrkena i malpåse, och tro att kompetensen finns tillgänglig den dag det passar oss att ta fram den.

Beredskapsskäl är alltså *en* av anledningarna till att hålla hantverksyrkena vid liv. Det finns många flera skäl.

Mot. 1988/89
N277

Kulturen vi ärvt

För de flesta människor är det viktigt att känna till något om sitt ursprung och sin historia. Kulturen vi ärvt utgör den mull där vi människor har våra rötter. Och för ett samhälle är kulturarvet något av det viktigaste att bevara. En väsentlig del av detta arv omfattar kunskaper i hantverksyrkena.

En stor mängd föremål samlas på museer och i hembygdsgårdar. En uppskattning har gjorts av antalet föremål till tre miljoner, men detta är ändå bara en liten del av allt som finns samlat hos privatpersoner – i deras hem eller privata samlingar. Trots denna ansevärd mängd finns luckor, som gör det svårt att få en god kännedom om våra förfäders liv och miljö.

De samlingar av gamla ting som finns kräver kunskap om hur de tillverkats, vilka råvaror som använts, hur föremålen brukats och hur dessa skall repareras och vårdas. Museernas och hembygdsgårdarnas innehåll skall underhållas och berikas för att bli värdefulla samlingar för framtiden.

Hantverkarna behövs därför i museernas dagliga arbete. Föremålsvård och reparationer både upprätthåller kunnandet och ger mera liv och intresse i museerna. Utbildning av lärlingar kan också förekomma och "hjälpfinansieras" genom viss försäljning av produkter.

Att det levande hantverket är av stort allmänintresse framgår av den stora tillslutningen vid visningar och demonstrationer av hantverk, typ Skansen och Gammelvala-veckan i Värmland. Ingen dokumentation eller beskrivning av tillverkning och bruk kan ha sådant värde och vara av så stort intresse som praktisering och yrkesutövande.

Byggnadstekniker

Under senare år har byggnadstekniken på relativt kort tid genomgått stora förändringar. Den byggnadstekniska utbildningen inriktas i dag på hopmontering av sektioner och moduler enligt det byggnadssätt som råder numera. Men hus byggda så sent som under 1950-talet har en annan byggnadsteknik, och det är viktigt att detta kunnande också finns med hos dagens byggnadsarbetare. Reparationer och ombyggnader av äldre hus är en självklar och stor arbetsdel i en blandad bebyggelse, och den kräver kunnande om den tidens byggnadsteknik.

Äldre kulturhistorisk bebyggelse kräver ett specifikt kunnande om bl.a. material och färger. Dagens byggnadsarbetare har ingen utbildning om t.ex. tjocka stenväggar, valvslagningsteknik, stuckatur och målning med färger som måste blandas på gammalt vis. Man kan faktiskt tala om kris inom byggnadssektorn när det gäller hantverkskunnande för gammal bebyggelse. Många stora t.ex. bruksbyggnader har fått förfalla på grund av brist på medel och kompetens.

Det skulle behövas utbildning i stor skala för att säkra tillgången på kompetenta hantverkare i byggnadssektorn. Dels behövs gymnasieutbildning, dels särskilda byggnadshyttor för att utbilda byggnadshantverkare. Det borde vara en angelägenhet för i första hand Kommunförbundet att tillskapa

en byggnadshytta på lämplig plats i landet, exempelvis Bergslagen, för att trygga tillgången till kompetenta hantverkare för kommunernas äldre byggnader.

Mot. 1988/89
N277

I samband med ombyggnationer och rivningar förfars många gånger gamla material, som skulle kunna användas igen eller är i för dåligt skick för att återanvända, men som kan tjäna som idé- och formgivning för nya hantverk. I dag saknas oftast både förståelse, intresse och någon som har ansvar för att ta tillvara dessa material.

Till byggnadsbranschen behövs det trä, tegel, sten, taktegel, plåt, skiffer, glas m.m. av kvaliteter som inte längre tillverkas annat än möjligen på beställning. Bristen på gamla material kan tvinga hantverkarna till inblandning av olämpliga kvaliteter.

Därför behövs råvarucentraler eller depåer, helst i varje region, dit man kan rädda undan gamla material vid rivningar, och där man också kan samla nya material som är nödvändigt för hantverkare, exempelvis kvistfritt virke då detta är överkomligt.

Service

Tillgången till service är alltid en viktig fråga i all samhällsplanering. När det gäller tillgången till hantverksservice är det emellertid sämre ställt. På många platser är det nästan omöjligt att finna den hantverkare man behöver inom en hel kommun eller ännu större område. "När-service" kan man inte vänta sig om inte turen medverkar till att exempelvis skomakaren finns i grannskapet.

Villkoren för hantverket har försämrats. I takt med industrins framväxt har många hantverk drivits tillbaka. Hantverkaren kommer också i kläm då handels- och bostadscentra saneras. Då nya områden växer upp har i regel hantverkaren inga möjligheter att hitta så prisbilliga lokaler att han kan existera.

Då tvingas hantverkaren att antingen lägga ner sin verksamhet eller att flytta ut från service-centrat till ortens utkant. Väljer han att flytta innebär detta i många fall ändå nedläggning till slut eftersom kunderna är fjärrade från sin hantverksservice. Utan kunder – inga inkomster.

Det är angeläget att våra stadsplanerare är medvetna om detta problem och intresserar sig för det. Centrala "halvgamla" lokaler kan ofta sättas i stånd för en ringa kostnad om byggnormer och myndigheters krav kan vara så pass flexibla att ett visst avkall på standard kan accepteras. Om kommunerna är beredda att visa litet mer positiv vilja kan säkert många hantverkare stanna kvar där kunderna finns.

Sysselsättning

Tyvär saknas statistik över förekomsten av hantverkare överhuvudtaget i vårt land. Klart är dock att hantverket har en betydelse för sysselsättningen. Åtskilliga tusen personer är sysselsatta med hantverk och troligen kunde flera tusen ytterligare helt eller delvis få sin utkomst genom hantverk.

Om vi lärde oss att bättre uppskatta hantverkets betydelse och från olika myndigheters sida vara beredda att våga satsa mera på hantverk är det troligt att satsningarna skulle ge god återbäring.

Under senare år har flera stora regionalpolitiska satsningar gjorts, bl.a. i form av s.k. "paket", för att främst trygga sysselsättningen. Summorna varierar från mångmiljonklassen upp till miljardbelopp. Det är troligt att t.o.m. avsevärt lägre investeringar och bidrag till hantverket skulle vara av stor regionalpolitisk betydelse.

Den landsomfattande kampanjen "Hela Sverige skall leva" är också ett uttryck för regionalpolitiska strävanden där hantverket passar in. Många landsbygdsbor, särskilt i glesbygden, är förtrogna med hantverkstekniker som är av stort värde som service för bofasta och fritidsboende. I själva verket är hantverksskunnande ofta en förutsättning för att man skall kunna försörja sig i glesbygden.

En expansion av hantverket skulle alltså kunna ge ett värdefullt tillskott till sysselsättningen. De flesta hantverk återfinns inom servicesektorn, men även inom industrin finns behov av hantverksskunnande. Det finns industrier som tillämpar tillverkningsmetoder som pendlar mellan hantverk och datastyrning.

Även dagens högrationaliserade industri behöver hantverkare. Volvo har t.ex. en verkstad där man tack vare skickliga och idérika hantverkare kan förbättra tillverkningsprocesser och bl.a. göra arbetet bekvämare och människovänligare. En bilmodell måste, när den formges i full skala, byggas upp av modellsnickare, sadelmakare, tunnplåtslagare m.fl. På motsvarande sätt förhåller det sig vid flygplanstillverkningen hos Saab-Scania och i verkstadsföretaget ASEA.

Hantverksskunnande kan stödja dagens teknik

Dagens tekniker behöver känna till den äldre tekniken för att förstå och analysera de tidiga samhällena. Studium av äldre teknik lär oss hur beroende vi är av naturen. Den vidgar med sin mångfald av lösningar teknikbegreppet och stryker under sambanden mellan olika delar av mänskligt liv och kunnande. I dag används detta erfarenhetsarkiv alltför litet. Hantverksskunnande – förvärvat genom generationers praktik – kan stödja dagens teknik och initiera morgondagens.

Men många hantverksyrken är i dag utrotningshotade. Mer än hundratalet yrken brottas med stora problem och har svårigheter att överleva. Yrken som inte längre har någon efterfrågan har heller inget berättigande, men man måste komma ihåg att för varje hantverksyrke som försvinner, så försvinner också ett kunnande.

Samtidigt som ett yrke och dess kompetens faller bort skingras också verktygen. Många av hantverkarens redskap är specialgjorda och finns inte att köpa på marknaden. Därför har verktygen ett särskilt värde och bör insamlas i någon form av verktygsbank. Denna bank skall kunna köpa in verktygssamlingen då en hantverkare avvecklar sitt företag. En sådan verktygsbank borde kunna ingå i de råvarudepåer som föreslagits ovan.

Hantverkets utveckling och framtid

Hantverk kan aldrig överleva utan kvalitet. Och ordet hantverk för gärna tankarna till naturmaterial och gediget handarbete. Under den slit-och-

släng-epok som varat har kvalitetsbegreppet för många skjutits i bakgrunden och upplevts som mindre väsentligt. Men på senare tid har värdet av kvalitet och personlighet blivit alltmer uppskattat, vilket åter ökar intresset för hantverk.

Emellertid har ett stort antal hantverkare passerat pensionsåldern. Särskilt inom udda eller ovanliga hantverksyrken är det stor risk att kunnandet går ur tiden därför att ingen efterföljare har lärts upp.

Den utbildningsmetod som använts under sekler och som resulterat i gedigna kunskaper är lärlingssystemet.

Folkpartiet anser att ungdomen måste ges ökade möjligheter att bli lärlingar hos enskilda hantverkare eller hantverksföretag. I detta syfte bör regelsystemet ses över och det arbetet bör bedrivas i nära samverkan med hantverkets organisationer.

Det är dags att det gamla mästarbrevet kommer till heders igen, som ett synligt bevis på yrkeskunnande.

Lärlingsutbildningen berörs utförligare i folkpartiets motioner om arbetsmarknadspolitik och småföretag.

Det finns också anledning påpeka att för enskilda, ofta äldre, hantverkare kan krav på personalutrymmen m.m. utgöra avgörande hinder för att lärlingsutbildning skall kunna ske. Det finns exempel på att fackets och yrkesinspektionens krav på dusch och lunchrum sätter stopp för att en lärling utbildas. Det är inte ovanligt att gamla hantverkslokaler har små och trånga utrymmen. Därför bör en viss flexibilitet i tillämpningen finnas så att värdefullt yrkeskunnande förs över till nästa generation.

Inom skolans ram finns för litet intresse för hantverket. SYO-konsulenter och andra yrkesrådgivare bör arbeta mer med hantverk som alternativ i utbildningen. Större ansträngningar borde göras för att ordna lärlingsplatser som kan erbjudas de ungdomar som har hantverksintresse.

Utbildningstiderna för olika hantverk tenderar att kortas av. Det är inte en bra utveckling. Exempelvis tvåårig utbildning är inte tillfredsställande. Den bör vara minst tre år för att ge den färdighet och snabbhet som krävs för att arbetet skall gå att försörja sig på.

Arbetsförmedlingarna och länsarbetsnämnderna bör aktualisera hantverket mer. Där är hantverket relativt okänt. Det finns anledning för regeringen att se över frågan om hur rekryteringen till hantverksyrkena skall kunna förstärkas och då bör yrkesrådgivning och arbetsförmedling vara viktiga målgrupper.

Folkpartiet har länge krävt att utvecklingsfonderna skall vidga sin målgrupp till att omfatta även service- och hantverkssektorn. Det kravet har samma aktualitet i år och framförs också i partimotionen om Småföretag, i vilken de regionala utvecklingsfonderna behandlas utförligare.

Centrala hantverksrådet

Nuvarande ordning för statens stöd till hantverket innebär uppenbara nackdelar. Statens industriverk, SIND, är den myndighet som kanaliserar det statliga stödet. Det finns risk för att frågor rörande hantverket ges låg prioritet av SIND, vars verksamhet i första hand är inriktad på främjande av

industriell utveckling. I fortsättningen bör därför ett visst grundstöd lämnas direkt till hantverket i form av ett årligt anslag till Centrala hantverksrådet. Självfallet bör olika intressenter inom hantverket också kunna söka särskilda statliga bidrag till olika projekt, t.ex. på utbildningsområdet.

Hantverkskonsulent i varje län

Det finns alltså många goda skäl för att från det offentligas sida ta ett större ansvar för hantverkets överlevnad och expansion. Om en hantverkskonsulent tillsattes i varje län skulle lokala hantverksfrågor kunna få en väsentligt bättre uppbackning.

Hantverkskonsulenten skulle kunna bevaka hantverksfrågorna i högsta- och gymnasieutbildningen och sprida information inom skolan. Konsulenten skulle också samarbeta med Länsstyrelsen, Utvecklingsfonden, Arbetsförmedlingen, Hembygdsföreningarna, Läns museet och Hemslöjden.

En viktig uppgift för hantverkskonsulenten skulle också vara att ansvara för den råvarudepå och verktygsbank som föreslagits ovan.

Likaså behöver ullhanteringen organiseras bättre och odlingen av spånadslin stimuleras – inte minst med tanke på behovet av alternativ produktion.

I regeringens budgetproposition förra året föreslogs att ytterligare en hemslöjdskonsulent skulle inrättas i varje län. Folkpartiet framförde då förslaget att denne hemslöjdskonsulent skulle ändras till hantverkskonsulent. Alltså att arbetsuppgifterna skulle vidgas väsentligt och omfatta hela hantverkssektorn. Vi beklagar att regeringen inte tog detta tillfälle att ge det svenska hantverket ett betydande stöd.

Behovet av en resurs på länsnivå, som uteslutande stimulerar hantverket och tar till vara material och kunnande medan det ännu finns kvar, är så angeläget att vårt förslag om en hantverkskonsulent i varje län kvarstår. Vi vill inte på något sätt undervärdera hemslöjdens betydelse, men kan inte förstå varför endast en del av hantverket skall ges denna höga prioritet, medan det övriga hantverket inte får något alls.

Hantverkskonsulentens arbetsfält skall naturligtvis också omfatta hemslöjden och bli en tillgång för denna. Men hela hantverkssektorn skulle vara mera betjänt av en konsulent, vars arbetsuppgifter breddas så att denna kan bistå alla hantverksyrken.

I nuvarande läge bör regeringen för landstingen påtala behovet av hantverkskonsulenter och ge landstingen frihet att förändra så att både en hemslöjds- och en hantverkskonsulent skall finnas i varje län.

Hemställen

Med anledning av vad i motionen anförts hemställes

1. att regeringen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om byggnadshytta för utbildning av byggnadshantverkare.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om råvarudepåer,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om prisbilliga och centralt belägna hantverkslokaler,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om verktygsbank,

5. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av reglerna för lärlingar hos enskilda hantverkare,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flexibla krav på personalutrymmen i samband med utbildning av hantverkslärlingar,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om SYO-konsulenter och andra yrkesrådgivare inom skolans område,¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsförmedlingarna,²]

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvecklingsfonderna,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur rekryteringen till hantverksyrkena skall förstärkas och utbildningsmöjligheterna ökas,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om anslag direkt till centrala hantverksrådet,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en hantverkskonsulent i varje län.

Stockholm den 23 januari 1989

Gudrun Norberg (fp)

Hadar Cars (fp)

Christer Eirefelt (fp)

Isa Halvarsson (fp)

Lars De Geer (fp)

¹ 1988/89:Ub258

² 1988/89:A243